

Brandmuseet

Dokumentet sammanställt av Kent Holmberg i samband med firande av f.d. brandchefen David Bergmans 140 års dag år 2021.

Fd. brandchef Kent Holmberg

Det lilla oansenliga huset som ligger på Skaraborgsgatan i ett av Skaras äldsta gathörn, är från 1700-talet och är ett av Skaras äldsta profana stenhus, nu byggnadsminnesförklarat sedan år 1964.

Huset, som är spritputsat, är uppfört av tegel på en sockel av gråsten. Det har skiffertäckt sadeltak och tvåsticksbågiga körportar.

Sedan 1949 är byggnaden brandmuseum, vilket är den legendariske brandchefen David Bergmans förtjänst. Han var brandchef i 30 år, ett svårslaget rekord.

David Bergman var för övrigt år 1948, initiativtagare till Skara Gille.

Museet har mer eller mindre legat i träda under många år fram tills nu, då Skara Gille tillsammans med några eldsjälur, före detta brandmän i Skara, har tagit sig an byggnaden, rustat upp den och öppnat upp den för besökare på bestämda tider.

På 1800-talet hade värnpliktsbrandkåren sin utrustning, såsom sprutor, slangar, läderämbar med mera. Huset har även använts som stadens smedja.

Värnpliktsbrandkåren bestod av stadens borgare, alla män mellan 16 – 55 år, som hade till uppgift att ställa upp när eldsvådor härjade bland de gamla trähusen i Skara. År 1880 fanns närmare 600 man, inskrivna i kåren.

Brandchefen ledde brandkåren och till sin hjälp hade han en vice brandchef, avdelningschefer och sprutchefer.

Avdelnings- och sprutcheferna var inför brandchefen ansvariga för den materiel som blivit ställd under deras vård och tillsyn och att efter eldsvåda noga inventera materielen.

Mindre bristfälligheter reparerades genast genom sprutmästarens försorg.

Brandkårens avdelningar bestod av en eldsläckningsavdelning, en vattenanskaffningsavdelning, bärgnings- och rivningsavdelning samt vakt-och reservavdelning.

Varje avdelning hade förutom manskapet, en chef, ordningsmän och standarförare.

Vattenchef skulle noga ta reda på var alla vattenhämtningsställen, inom och utanför staden, var belägna.

Rivningschef skulle undersöka brandstället och dess närmaste omgivning för att konstatera om rivning av hus eller plank var nödvändig för att hindra brandens spridning eller underlätta säckningsinsats.

Bärgningschef skulle noga tillse, att vid bärgning, inget blev skadat samt att det bärgade godset bevakades.

Vaktavdelningens medlemmar ställde sig på vakt vid ingångarna till det brinnande huset, för att hindra obehöriga att ta sig in.

Reservchefen placerade sin avdelning på lämpligt avstånd från brandplatsen och avvaktade brandchefens vidare order.

Ordningsmännen användes dels för att biträda vid vattenuppfordringens ordnande, dels för att visa vattenkörarna, var de skulle lämna vattnet och på vilka vägar de skulle ta sig fram, dels också för att bilda vattenlangningskedjor.

Vattenanskaffningsavdelningen hade ett sjuttio-tal bönder, med hästar, som vattenkörare.

Instruktion för vattenkörare från 1875:

1. Samtliga vattenkörare stå under närmaste befäl af vattenhemtningsafdelningens chefer och ordningsmän samt äro försedda med gröna tjänstebrickor
2. Vattenkörare infinna sig vid eldsvåda och öfning med fyllt kärl.
3. Körningen bör ske med lugn och försigtighet; skrik och annat oväsen vid körningen är förbjudet.
4. Kör alltid, då så ske kan, på gatans venstra sida!
5. Vattnets aflemnande vid brandstället verkställs enligt vederbörandes anvisning. För att, om der är trångt, ej behöva vända, begagnas heldre en omväg för återfärden till vattenhämtningsstället, under vilken körningen må ske tämligen raskt.
6. Vid vite är förbjudet att upphöra med vattenkörning innan hemförlofning skett eller ock chefen för vattenhemtningsafdelningen dertill lemnat serskild tillåtelse.
7. De tre vattenkörare eller bärare, som med fyllda kärl till brandstället först ankomma och hos vedebörande chef eller ordningsman sin närvaro anmäla, undfå lämplig belöning; hvaremot de, som uteblifva eller för tidigt aflägsna sig eller visa uppstudsighet, äro underkastade böter.

"Blå sprutan", "Röda sprutan", "Raketsprutan" samt "Skolsprutan" tillhörde eldsläckningsavdelningen.

Den blå sprutan hade en blå ljuslykta i toppen av standaret. Varje spruta betjänades av ett åttio-tal brandmän. Raketen var en lättare spruta som kunde betjänas av djäknar från läroverket.

Museet har många rariteter för den som är intresserad av forna tiders brandförsvär, t. ex. de blå och röda sprutorna från 1800-talet som tillsammans med standaren med färgade ljuslyktor i toppen.

Varje spruta fordrade fyra man för att förflytta den och åtta pumpare för att få fram vatten. Sprutchef var den ärofyllda titeln på den som ledde manskapet. Dessutom hade varje spruta sina strålförare, ordningsmän, sprutlagare samt standarförare.

Sprutchef var skyldig att skaffa sig noggrann kännedom om sprutans sammansättning och bästa sättet att använda den.

För att hålla ordning på alla dessa 600 man fanns ett antal befäls- och manskapstecken.

"Ordningsman", "Brandchef", "Andre chef", "v. Brandchef", "Nr 2 Brand Mästare" för att bara nämna några av alla befäls- och manskapstecken som finns i museet.

När brand utbrutit larmades brandmännen med hjälp av domkyrkans klockor, slag på gong-gong och trummande.

Det torde ha varit en ståtlig syn när brandkåren ryckte ut marscherande i flerdubbla led, genom staden, anförda av standarförare.

De otympliga blå och röda sprutorna med sina små hjul drogs fram av fyra män. Efter kom stora vattenkar. Raketen var betydligt lättare och drogs av flinka djäknar.

Utdrag ur Reglemente för Skara Brandkår 1875

§ 4. Såsom igenkänningstecken antagas standarer, flaggor och lyktor i röd, blå och gul färg, nemligen för

Brandchefen (huvudstandaret) standar och lykta med kårens tre färger röd, blå och gul;

Sprutan n:o 1, (uppfodringsverket); standar och lykta röda;

Sprutan n.o 2, flagga blå;

Sprutan n.o 3, (skolans); flagga blå med gult kors;

Sprutan n:o 4, flagga gul;

Vattenhemtningsafdelningen; standar och lykta med ovalt glas af grön färg;

Rifningsafdelningen; standar och lykta med rundt glas af blå färg;

Bergningsafdelningen; standar och lykta med rundt glas af blå färg;

Vaktafdelningen; standar och lykta med fyrkantigt glas af blå färg;

Reservafdelningen; standar och lykta med fyrkantigt glas af röd färg.

Tjenstetecken äro för Brandchef: bricka å hufvudbonaden med kårens tre färger, blå, röd och gul.

Adjutant: bricka å bröstet.

Sprut- och afdelningschefer samt sprutmästaren, ordningsmän, standarförare, strålförare och sprutlagare: bricka å hufvudbonaden med afdelningens färg eller färger.

Manskapet: bricka i knappålet med afdelningens färg eller färger samt för befäl och manskap i vaktafdelningen dessutom 6 fot långa käppar.

§ 6. Befälsperson bör med lugn utdela sina befallningar, tillse att dessa blifva ordentligen utförda, samt aldrig i oträngt mål sjelf lägga hand vid arbetet.

§ 8. Det manskap, som för pågående arbeten icke är behöfligt, samlas omkring sitt standar.

§ 11. All utdelning af spritdrycker, utan brandchefens tillstånd, vare förbjuden. Öl må dock, med tillstånd af afdelnings- eller sprutchef, till manskapet utdelas.

Underrättelse:

Enär till den öfning, som medlemmarna af en brandkår böra hafva förvärfvat, först och främst hör öfning i att lyda, hvilken åter förutsätter, att det sjelfsvåld, som kan finnas hos ett större eller mindre antal individer af de många, som tillsammans bilda kåren, blir så mycket som möjligt bortrensadt, så måste brandchefen framför allt tillse, att den brandkårsmedlem, som af sjelfsvåld eller ock af annan oberättigad anledning undandrager sig att deltaga i kårens arbeten, blir till laga ansvar befördrad.

Det är inte bara 1800-talet som är representerat i museet utan även en del föremål från 1900-talet visas: En livräddningskorg, syrgasapparater, en återupplivningsapparat, ett automatiskt brandlarm, kemiska handbrandsläckare är några exempel.